

A H I M N U S Z

(1823 január 22)

Most száz éve írta meg Kölcsey, korántsem sejtve, hogy költeménye valaha nemzeti énekké válhat.

Nyomatásban először az *Aurora*-nak 1829-re szóló, de már 1828 végén megjelent kötetében vált ismeretessé. Nagyobb feltűnést akkor nem keltett. Az *Aurora* szóbanforgó kötetét még ez év novemberében ismertette Toldy Ferenc a Tudományos Gyűjteményben, melyet ekkor Vörösmarty szerkesztett. Csak röviden méltatja itten „azt a hathatós, égis felzengő himnust“, mely Kölcsey szerzeményei közül harmadmagával szerepelt az *Aurorában*, s csak egy elragadtatott felkiáltással — „melly hangok ezek (az istenhez)“ — vezeti be a költemény négy versszakára szorítókozó idézetét. Érdekes, hogy nem az első versszakot idézi belőle mutatónak; nem azt, melyet az egész Himnusból voltaképeni nemzeti énekül foglalt le később a gyakorlat, hanem a továbbiakat, az elbeszélő jellegűeket, melyek a nemzetre bünei következtében rászakadt balsorsot vázolják némi érzelmesen sötét festőiséggel.

Az *Aurorában* még csak *Hymnus* volt a költemény címe. A költő összegyűjtött munkáinak kiadásaiban (1832-től kezdve) már ezzel a teljesebb, s a költemény szándékát közelebről meghatározó címmel látjuk viszont: „Hymnus a magyar nép zivataros századaiból“, egyszersmind keltének — 1823 január 22 — jelzésével.

A nemes férfiú 1838 augusztus 24-én hűnyta le szemét örök álomra. Rajongó és gyötrődő, eszményi felbuzdulások és fáradt, fásult tagadások végletei között hanyódó szíve megpihent. De megírta előbb *Zrinyi második énekét*, a tompa kétségbeesésnek ezt a megrendítően sötét költeményét, e szörnyű vádat a bűnös magyarság ellen, s jövőjéről e szörnyű jóslatot. Mintha elfáradott volna remélni, bízni; mintha érdemetlennek tartotta volna nemzetét már arra, amiért Himnuszában fohászzkodott volt: az Isten áldására; mintha az a keserű belátás vett volna erőt rajta, hogy ez a nép még nem bűnhődött meg eléggé büneiért, s vezeklésre többé nem adatik neki idő és alkalom. Mintha Himnusza imádságára adatná meg itt a sorssal a meg nem halgattatás lesújtó válaszát.

A két nevezetes költemény között a hazafi tépelődéseinek másfél évtizede telt el, álmatlan éjtszakáival, gyötrő kétségeivel. Átélt e lelkiállapotot a kor másik nagy, legnagyobb költője is; s ha a *Szózatot* (melyet, miután gondolata már 1835-ben foglalkoztatta, a következő évben írt meg Vörösmarty) a mondottak tudatában most végigolvassuk, úgy hat reánk, mint egy szent aggodalom intő szava a végső órában, mint komoly megérzése a helyzet sorsszerűségének, melyről nem tudni: „egy jobb kor“, vagy „a nagyszerű halál“ eshetőségével nyit-e reánk az elkövetkező napokban. De Vörösmartynál *egy* költeményben, *egy* ihlet fogantatásában vetődik fel a kétféle lehetőség gondolata, s magával hozza a nemzeti léthez ragaszkodás egész szent erélyét, mely még az elpusztulás lehe-

tőségét is a „nagyszerű“ halál, az önvédelemben elvérzés látomásával képzelet el, az elvérző nemzetet pedig még bukásában is méltónak az embermilliók részvétele, — míg Kölcsey komor hattyúénekében nemcsak a sors, nemcsak a haza „örccsillagzatja“, hanem maga a költő is megtagadni látszik részvétét egy önnön hazája ellen törő, marakodó nemzet sorsának betelésétől.

A kor, az időpont ösztöne a *Szózatban* bizonyult megnyilatkozott-nak. „Ész, erő, szent akarat“, az egész nemzeti energia, a pezsdülés állapotában volt már akkor, s Vörösmarty férfias intelme visszhangot vert föl a lelkek mélyében. S a még aggódó, de már bízni akaró nemzeti érzés a Szózatot jelölte ki előbb tulajdon énekéül; de a férfias intelem és akarat ez éneke mellé csakhamar odavonta társul, kiegészítőül — annak, ami nélkül a legszentebb akarat is gyöngének tudja magát: az imádságnak, az Isten áldásáért fohászkozó vallásos alázatnak töredelmes, szép énekét: a Himnuszt. E két ének *együtt* egy egész; együtt buzogtatják a haza- és nemzetszeretet iker erőforrásait: nemes önbizalmát, mely magára-, s aggódó öntudatát, mely Isten segítségére számít.

A kettő közül a Szózatot zenésítették meg előbb. A „nemzeti hősköltemény“ régi kívánsága után (melyet Zalán futása kívánt megvalósítani) olynemű nemzeti énekekre is vágyakozott a nagy félszázad magyar-sága, aminő az angoloknak, franciáknak már korábról volt.

Ismeretlen magányban meg is fogant már magyar zeneköltő lelkében e szándék, de kevesen tudtak róla. A nagyenyedi születésű Mester Károly (mint az Athenaeum 1843 ápr. 30-i számában olvassuk) már régebben foglalkozott magyar költemények zenésítésével, de művei, sajnos, nagyrészt kéziratban heverték. Készen volt nála egyebek közt a Himnusz s a Szózat zenéje is. Az utóbbit a nagyenyedi iskola zene- és énekkarával több ízben elő is adatta, nagy tetszés és lelkesedés mellett. E dallam, Gyulai Pál tanusága szerint, Erdélyben meglehetősen el lehetett terjedve 1840 és 48 között.

De Bartay Endre, a nemzeti színház igazgatója tette meg az első, országos sikerű kezdeményt 1843 január 26-iki kelettel, *Nemzeti színházi jutalmak* címen közzétett pályázati hirdetésével. A színházat kezdettől fogva a nemzeti nyelv és érzés terjesztőjének tekintették minálunk, s a „Nemzeti“ igyekezett is méltón betölteni ezt a hivatását. Nem csoda tehát, ha igazgatója, a mondott alkalommal nemcsak egy „a népeletből merített“ látványos színműre tűzött ki jutalmat (minek legértékesebb eredménye a csak második díjra méltatott *Szökött katona* lett), hanem — de szóljon itt ő maga, hirdetésnye szavaival:

„Továbbá — úgymond — a nemzeti színház köréhez tartozónak vélem még költőink jelesebb lyrai költeményeinek becsét is minél inkább emelni, terjedését s az életbe jutását a nemzetben elősegíteni, s azt leginkább elérhetőnek vélem, ha az ily költemények ének- és zenére tétetnek; s ezt évenként tenni szándékozván, e jelen évben 20 arany pályadíjat ajánlok a legjobb népmelodióért Vörösmarty Mihály koszorús költőnk halhatatlan „Szózat“-ára ének- és zenekarra téve“.

A zeneművek beküldésének határidejét virágvasárnapra tűzte ki. A szentlélek kitöltetésének ünnepére azonban mindössze 3 pályaművet küldtek be, melyek közül Egressy Béné nyerte el az első díjat. Nemcsak

a pályázók csekély száma: csalódást keltett a megjutalmazott melódia is. Május 10-én u. i. a Nemzeti színház azesti előadása keretében, énekkar mutatta be a pályaműveket; s két hét múlva, május 25-én, a Pesti Hirlap szinte bosszúsan ad hírt a bemutatásról. Azt hittük — írja e lapnak „Fővárosi ujdonságok“ c. rovata — „hogy a dicséretes szerkesztés eddig szunnyadó erőket ébresztend, s nemcsak Vörösmartykn szívéből fakadó Szózat nyered zenét, mely azt fájdalmaink enyhítőjévé, örömeink gyarapítójává, a nemzet béke s hadi dalává, s imádságává teendi, de a nemzeti zene is hatalmas lépéssel köszöntend életünkbe. Azonban mennyire csalódtunk e várakozásban; mert nem is szólva a jutalomtól elesett művekről... , csak ítéljük meg hidegen a jutalmazottat, s hidegen ítélve meg kell vallanunk, hogy a szerző a „Szózat“ szellemének egy sugarát sem fogta fel, vagy annak nagyszerű jelleméhez illő zenét írni képes nem volt; a zenemű kisszerű, tökéletesen jellemtelen, s eredetiség nélküli; egy helyénél ugyan zajos tapsokra fakadt a nagyszámú közönség, de ezt csak egy ismert népdal ezen két versének: „Ha megvágod a kezedet, Ki sütnékem lágy kenyeret?“ beleszótt melodiája okozá, mely mint illjék a szózatához, minden olvasónk képzelheti; ... szerény ítéletünk az, hogy a jutalmat inkább ki sem kellett volna adni, mint illy műnek. Azonban Erkel Ferenc karmesterünk is készíté a „Szózat“ zenét, mely, mint tudjuk és bizonyosan tudjuk, nem csak a jutalmazottnál jobb, de magában is jó, s a Szózat lángeszű költője tetszését is megnyeré, de a szerző által jutalomra be nem adaték; kérjük ezért a nemzeti színház igazgatóját, énekeltesse el, a színpadon ezt minél előbb, legalább kárpótlásul, s felszerkesztésül azon reménynek, hogy lesz nemsokára egy a hazát keresztülriadó nemzeti dalunk“.

A bírálatot meghazudtolták a következmények: a Szózatot ma is Egressy Béni akkor jutalmazott dallamára énekeljük. Jövendője nem lett — a Pesti Hirlap baljóslata szerint — „hamar elszáradás“. Bármily kifogásokat emeltek ellene, a már előbb is népszerű költemény átnemésítette, magához forrasztotta a reáruházott dallamot.

„Lesz nemsokára egy a hazát keresztülriadó nemzeti dalunk“ — remélte az idézett jelentés írója, — s lett csakugyan, már a következő évben, de nem egy, hanem immár egy második, Kölcsey Himnusza, melyet éppen az zenésített meg, kinek az első pályázatról elmaradtát a Pesti Hirlap annyira fájlalta: Erkel Ferenc.

Bartay Endre u. i. beváltotta szavát s 1844 február 29-ről kelteztve újból pályázatot hirdetett (többek közt a Regélő Pesti Divatlap márc. 3-i füzetében) egy eredeti színműre, meg egy eredeti magyar operára, s — ugyanazon indokolással, mint a megelőző évben — külön 20 arany pályadíjat tűzött ki „a legjobb népmelódiáért Kölcsey Ferenc koszorús költőnk Hymuszára ének és zenekarra téve“. A pályázat ezúttal nagyobb részvétellel járt. A május 1-re kitűzött határidőig 13 pályamű küldetett be, s Erkel Ferencé nyerte el a jutalmat, hat dolgozat szerzői pedig (köztük Egressy Béni) dicséretet kaptak.

A versenyben résztvevő zeneművek 1844 július 2-án adattak elő a Nemzeti színpadján ének- és zenekarral, majd pedig júl. 8-án a már megjutalmazott, Erkel-féle melódia újból és külön. A közönség csekély száma nem nagy érdeklődésről tanuskodott ugyan, de a bemutatón jelenlevők lelkes tapsai fényesen igazolták „a választmány ítéletének helyességét“. Erkel melódiája általában azonnal lenyűgöző hatást tett. De ezúttal is elhangzott a kételkedés szava, mely nem hitt a megjutalmazott „nép-

melódia“ népszerűsödésében. A bemutatást követő héten u. i. a Pesti Divatlap ekként nyilatkozik az Erkel-féle megjutalmazott dallamról: „Nemzeti jelleme, magasztos művészi kifejezése s hathatós harmóniája által egyaránt kitűnő, de magán viselvén a hymnus szelleméhez alkalmazott templomi zene bélyegét, a nép ajkán visszhangra nem fog találni“.

Úgy látszik, az egykorúak e pályázatoktól valami oly szerzeményt vártak, mely az akkor nagy divatnak örvendő népdalok módjára mindennapi dalává válhat a magyarságnak. Ebben természetesen családniok kellett. A megzenésítésre kijelölt költemények sokkal magasabbrendű, sokkal irodalmibb természetű alkotások, semhogy bárminő melódia levonhatná őket az élet hétköznapiságába. Bár az akkori lelkes magyar világban, mely minden összejövétel alkalmával szeretett hangot adni nemzeti érzelmeinek, még az is megesett, hogy — mint 1844 februárjában a pozsonyi „ellenzéki táncünnepe“ — hajnal felé, cigánybanda mellett, a Szózat hangjainál lelkesedett az „egyetemes közönség“. Nem népszerű dalokká, hanem nemzeti énekeké kellett válniok e költeményeknek, a nagy, közösségi érzelmek ünnepi, valóban „templomi“ áhítatú szószólóivá. Helyesebben ítélte meg a kérdést a Honderú referense, mikor a Himnusz bemutatása után negyednapra így írt: „Most csak az van hátra, hogy Erkelünk gyönyörű hymnusát többször adassék alkalom hallani, megismerni, megtanulni; annak jelessége kezeskedik, hogy az nemsokára a legnagyobb népszerűséget vívandja ki magának, s valódi magyar *nép-hymnusszá* válandik“. S úgyis lett. Már augusztus 10-ikén, a „Széchenyi“ nevű dunai gőzös „keresztelési s vízrebocsátási szertartása“ alkalmával „megzendült Kölcsey magasztos hymnusza Erkeltől . . . nemzeti színházunk kardalnokai által szívrehatólag énekelve“. (*Jelenkor*: 1844 aug. 15.).

A remélni többé nem tudó, megfáradt nagy ember, Kölcsey Ferenc, hatodik éve pihent már a csekei temetőben, mikor Himnusza az ének szárnyain szerte a hazában közajakra szállt. Nem adatott meg neki halania, mint zendül fel éneke százazrek ajakán, ugyanazon töredelemmel, meghatott multszemlélettel és Istenbe vetett bizodalommal, minővel egy ihletett napon megírta volt. Ő *Zrinyi második énekét*: egy remélni kifáradt, tulajdon bűnös fajával meghasonlott szívet, keserű fásultságot vitt magával korai sírjába; s mi, akik az övéhez hasonló, az övéit meghaladó családásokkal és kételyekkel vívódva virradtunk költeménye századik évfordulójára, megdöbbenve kérdezzük magunktól: vajjon nem „Zrinyi második éneke“ lett-e immár a mi nemzeti énekünk? Vajjon, ha állandó belső civódásainkat látva, olykor már-már keserűen ismételnők a nagy meghasonlottnak a sorshoz intézett szavát: „Taposd el a fajt, rút szennyét nememnek; — S míg hamvokon majd átok ül, — Ah tartsd meg őt, a hűv anyát, teremnek — Tán jobb fiak, s védvén állják körül“ . . . — nem kell-e rettegünk a kérlelhetetlen választól: „Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja — Szülőtti bűnein leszáll; — Szelíd sugárit többé nem nyugtatja — Az ősz apák sírhalminál. — És más faj áll a négy folyam partjára, — Más szózat és más keblű nép“ . . .? Nem minket illetnek-e a komor költemény szemrehányó szavai: „Szív, lélek el van vesztegetve rátok; Szent harcra nyitva várt az út, S ti védfalat körülé (— a haza körül! —) nem vonátok“. Vajjon méltók vagyunk-e még reá, hogy a Himnuszt énekeljük? S annak

színe előtt, kihez az ének intézve van, merjük-e hívó töredelemmel vallani, hogy mi már minden, régibb és újabb, önmagunk elleni nagy bűneinkért megbűnhödtünk?

A Himnusz segedelem-kérő imádságát csak olyan nép veheti méltán ajkára, mely maga is segíteni akar magán, s melynek lelkében eleven erkölcsi akarát él: a „rendületlenül“ eltökéltsége, a Szózat nagy, nemes, férfias hűsége, önbizalma, nemzeti életakarata; az a csüggedetlenség, melyet költője tanusított a 49-iki katasztrófa után. A Himnusznak u. i. mint története, úgy érzelmi foglalata is elválaszthatatlan a Szózat támasztékától. „E költemény — írja Gyulai Pál a Szózatról — az ifjú Magyarországnak nemzeti himnusza lőn, ma is az, a létele- és jogaiért küzdő Magyarországnak. A nemzet 1848-ig a jövőre jobb kor jóslatát hitte benne s mennél követelőbb, hevesebb lőn vágyaiban, annál kevésbé háborította a nagyszerű halál sejtelme. Midőn a forradalom árja elzúgott, Vörösmarty alig találkozhatott valakivel, ki azt ne mondotta volna neki: a jóslat teljesült, a nagyszerű halál bekövetkezett. A költő mindig elkomorult ilyenkor, ingerülten mondá: a jóslat még nem teljesült, ez még nem halál, nem ily halált értett. Gyermekének ama versszakok híján kellett megtanulniok a Szózatot. Megtört szívvel, de mély hittel nemzete jövőjében szállott sírjába. Nem csalatkozott. A magyart ama nagy csapás nem ölte meg, s midőn üdülni kezdett, a Szózat zendült meg ajkán s az kíséri folytatást minden ünnepélyes pillanatát.“

Ha a mai magyarság képes lesz ugyanarra a „rendületlen hűség“-re, melyről a Szózat költője a katasztrófa után sem mondott le, ha mai sorszerű pillanataiban ugyanazon törhetetlen, magára számító élet-akarattal él benne: akkor méltó lesz arra, hogy Kölcsey Himnuszt is ajkára vegye.

„A magyar nép zivataros századaiból“. Mit jelent e pótlék a Himnusz címében?

Azt, hogy a költő a magyar multba képzele vissza magát, a magyarságnak egy szenvedésekkel teljes, szerencsétlen korába, s mintegy e távoli korszak nemzeti érzéseinek szószólójává teszi magát, annak a lelkét zengi ki. Archaizáló játék? Irodalmi stil-mesterkedés? Nem! Történelmi nagy szolidaritás; együttérzés az ősekkel; a nemzeti azonosság ihlető tudata: „nemzeti“ költészet.

A magyar romanticizmus *nemzeti* irodalmat óhajtott megteremteni, oly értelemben nemzetit, aminőt a régi magyar irodalomban nem vélt eleendőképpen megvalósítottak. Bölcséleti alapvetését maga Kölcsey írta meg *Nemzeti hagyományok* című, 1826-ban megjelent tanulmányában. „Nemzeti hagyomány és nemzeti poesis szoros függésben állanak egymással“, emez amarra van utalva s nélküle nem képzelhető: ez a tanulmány alaptétele. Ahol ősi hagyomány nincs, vagy alig van, ott nemzeti poesis nem jöhet létre, ott a költői tehetség elsorvad, vagy idegen példák világnál kénytelen fáklját gyujtani. Nálunk a régiségben csak csekély nyomát találhatni az ősi hagyományok költészetbeli továbbélésének. Mi idegen tűznél: a rómaiak szolgálai követésével gerjesztettük meg poesisünket, ahelyett, hogy a még bölcsőben fekvő nemzetit („népít“) igyekeztünk volna a fejlettebb mintákon okulva műköltészeté emelni. Zrinyin kívül, kit „a hazafiúság bajnoki lelke és romantika“ ihletett, alig is talál Kölcsey a régiségben olyat, ki alkalmas lett volna „az idegen szikrából nemzeti lángot gerjesz-

teni": Zrinyi hőskölteményében (a Szigeti veszedelemben) magyar világ nyílik meg: „a történet százada“. — Ily gondolatmenet jelöli ki a költő Zrinyi Miklóst a magyar romanticizmus egyik főihletőjévé a hazai régiségből, s e kijelöléssel már két pontja van meghatározva programjának. Egyik: a nemzeti történet emlékeinek költői feldolgozása; másik: a régiebb nemzeti költészet ihletül fogadása. S ez utóbbinak a körébe tartozik a népköltészet is, melyben a hagyományos, az ősi, a „valódi nemzeti poesis“ szikrái lappanganak, s mely alapul, kiinduló pontul szolgálhat a nemzeti műköltészet kiképzéséhez. Végül kijelöli Kölcsey a magyar romantikus költészet érzelmi típusát is a közös nemzeti karakterben: „a magyar karakteri szentimentalizmusban“, mely a nemzeti muzsikának is „majd a pajkoságig eleven, majd a csüggedésig lassú hangjaiban“ feltalálható, — rámutatván, mily történelmi kénytelenségek, mi fény és homály, mi komolyság és kedvszeszély ölelkeznek „fájdalmas vegyülettel“ nemzeti érzésünkben.

Tárgy, költészeti forma, ihlet-diszpozíció, miket ekként a „nemzeti“ irodalom számára kijelöl, mind, az egy történelmi szolidaritás gondolatának kisugárzásai. S könnyű volna példákkal láttatni, mennyire a kor lelkéből merített sugalmat elmélkedéséhez. Csak az Aurora azon kötete is, melyben Himnusza megjelent, igazolja ezt. „Cím-reze“ — mint a kötet elejét díszítő rézmetszetet akkor mondták —: „Zrinyi a költő“; első darabja Vörösmarty költeménye: „Zrinyi“; bentebb olvashatjuk „Szilágyi és Hajmási“-t ugyancsak Vörösmartytól, ki e tárgyat egy XVI. századi magyar költeményből vette; majd még hátrább Kisfaludy Károly 24 népdala bélyegzi a kort, s ezek elseje — „Rákosi szántó a török alatt“ — szintúgy a török hódoltság világába helyezkedik vissza lyrai hangszerül, mint Kölcsey Himnusza.

A „Nemzeti hagyományok“ theoretikusánál senki bensőbben át nem érezte a nemzeti azonosság történelmi nagy realitását, s amit eredeti színezet kedvéért a magyar költészet számára elméletben ajánlott, maga azt a nemzeti hagyományon melegen csügdő lelkéből már előbb, önként fakasztotta ki, mikor Himnuszat „a magyar nép zivataros századaiból“ kizengőnek képzelvén el, lélekbeni kortársává ihletődött vissza e távoli magyar századoknak. A hazafiúi büntudat, mely a nemzeti balsorsban Isten igazságos büntetését látja, egyik legjellemzőbb s legmélyebb sajátja XVI.—XVII. századbeli irodalmunknak. Alaptétele, ihlet-irányítója az Zrinyi nagy költeményének is, és aligha tévedünk, mikor azt hisszük, hogy bár ezúttal meg nem nevezetten, Kölcseynek Himnuszat is a Zrinyiász költőjével való lelki ölelkezés sugalmazta.

A nemzeti multtal, annak tárgyi, érzelmi és költészeti hagyományai-val való szolidaritásán kívül a Himnusz újabb kegyeletes vonatkozások zománcáival is gazdagodott megzenésítése óta. 1844 őszelel harmadik hetében méltán hirdethette a mű megjelentét ezzel az ajánlással a Pesti Divatlap: „Gyönyörű kiadásban jelent meg Kölcsey Hymnusának koszorúzott zenéje Erkel Ferenc-től. A mű Dedák Ferencnek van ajánlva, és a három jeles férfi neve egyesült erővel ajánlja az egészet minden honszerető és műkedvelő földinknek“. De nemcsak jeleseink emléke társult a kegyeletez, mellyel e költeményt övezzük; az áhitat és tiszta meghatottság, melyet névtelen, egyszerű magyar lelkekben ébreszt s ajkakon tolmácsol, mintha egyre gyarapítná azt a szent melegséget, mely benne terjedez és körülötte lebeg.

Cseke, hol Himnuszat írta, s melynek temetőjében pihen Kölcsey Ferenc, ma már a megcsónkított ország határszélén fekszik.

Mikor Petőfi 1846-ban ott járt, meg-meglátogatta az akkor még jel-telen sírt, „melyben a legnemesebb szívek egyike hamvad“. „Csendes e táj — írja mély meghatottsággal; — „a városok, a nagy világ zaja nem hangzik idáig. A nagy költő sírja körül csak a szellő rezgeti a tövisbokrokat, a tövisbokrok virágain vadméhek donganak, s távol az andalgó Tisza halkan mormolja dalát, hogy a koporsónak álmát meg ne zavarja“.

De e koporsó álma meg van zavarva. A végzet beteljesedése, melyet ama baljóslatú ének előre látott, ott állt meg, nem messze költője sírjától; s nemrég a Himnuszt még megszükülthet határaink között, *itthon* sem volt szabad énekelnünk. Szálljunk magunkba! Ha a nemzeti szolidaritás azon szent teljességét, mely himnuszunk sugalmazója volt, egy szívvel-lélekkel át nem érezzük, akkor *Zrinyi második éneke* mondta meg sorsunkat, megérdemelt sorsunkat. Tőlünk függ, hogy ne úgy legyen. Ne szónoklatokra, hanem komoly eltökélésekre ihlessen bennünket az évforduló százados alkalma.

Horváth János.

MÁSODSZOR MOHÁCS.

(Tormay Cécile beszélte.)

*Negyven toprongyos rác, lóháton, bocskorba,
Tartott Mohács felé lépést bandukolva.
Negyven toprongyos rác, fényes nappal, negyven,
Jött ezeréves, nagy Magyarország ellen.*

*Üres volt, néma volt Mohács nagy síksága;
Aludt lenn a nemzet hajdani virága;
Sehol senki, semmi, csak negyven rác, negyven;
Nem akadt egy magyar, ki Mohácsra menjen.*

*Támadt a negyven rác mohácsi síkságon,
Nem volt ily ütközet soha a világon.
Egy fegyver se dördült, nem folyt csöppnyi vér is,
Mohácsnál-mohácsabb volt az a nap mégis.*

*Elveszett, el, minden, — mohácsi síkságon
Mind, ki csak magyar volt, szálig a világon,
Ott feküsznek csúfúl, eltiporva, — holtak.
Meghaltak Mohácsnál, pedig ott se voltak.*

Budapest, 1923 január 11.

Boross Sándor.